

Measuring the relationship between social capital components and political trust among West Azerbaijan citizens

Behnam Heydarpour^{*}, Faramarz Mirzazadeh Ahmad Beygloo^{**}

Abdulrahman Hassanifar^{***}

Abstract

The purpose of the present study was to measure the relationship between the social capital components and political trust of West Azerbaijan citizens through a survey method among all citizens over the age of 18 in West Azerbaijan province (2,284,359 cases). The sample size was determined to be 384 through the random sampling method using a questionnaire. The findings of Cronbach's alpha validity coefficient showed that all items of the variables had the necessary and desirable reliability. The results of Pearson's coefficient test indicated a significant correlation between all variables. Based on the multiple regression test, political trust in West Azerbaijan province depends on an increase in political participation (16%), an increase in forgiveness and volunteer spirit (18%), an increase in religious participation (15%), and an increase in justice in civil participation (35%). Therefore, increasing the level of social capital among the citizens will enhance their political trust resulting in the expansion of people's civil and social participation.

Keywords: Social capital, political participation, civil partnership, political trust, West Azerbaijan province.

^{*} Ph.D. in Political Science with a focus on Iranian Affairs, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran, behnamheydarpour2@gmail.com

^{**} Assistant Professor of Department of Political Science, Branch of tehran, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author), fa.mirzazadeh@iau.ac.ir

^{***} Associate Professor of Political Science, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran, hassanifar@gmail.com

Date received: 14/02/2023, Date of acceptance: 22/05/2023

1. Introduction and statement of the problem

The most important symbol of political participation is the conscious participation of citizens in elections, and the more these participations are. The level of political and social legitimacy of the system increases. Therefore, it can be claimed that the highest form of crystallization of democracy in society is through their participation in elections. The results related to the participation of the people of West Azerbaijan Province in the elections between the ninth, tenth and eleventh periods of the Islamic Council show a significant decrease. One of the important components of increasing political participation is paying attention to public trust and social capital. When the level of public trust is high, civic participation also increases. Also, the greater the participation in the elections, the greater the political stability. It seems that the issue of social capital has a special effect on the level of political trust of the citizens of West Azerbaijan and affects their level of civic participation. At the end of this question, what is the relationship between the social capital components of West Azerbaijan citizens and their political trust? According to the research question, the following goals have been considered: - Identifying the relationship between the components of social capital and political trust.

2. Research methodology

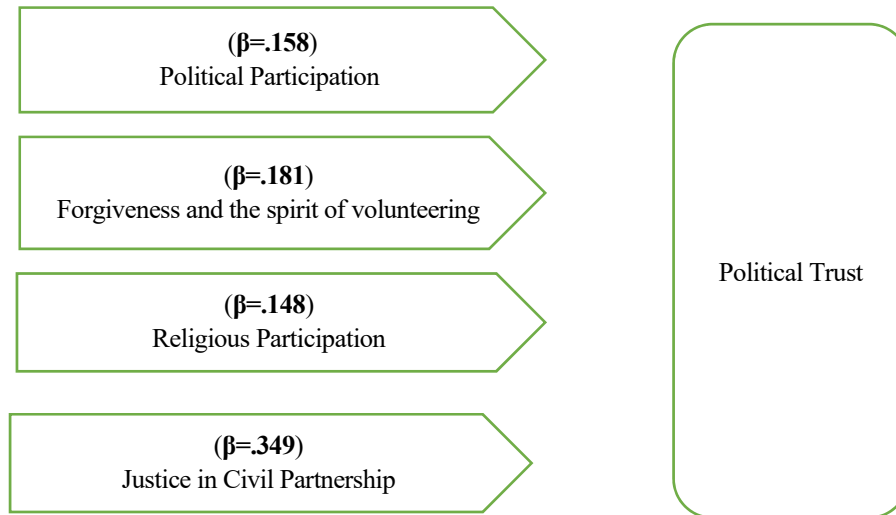
This article was conducted with a survey method among 2,284,359 citizens over 18 years of age in West Azarbaijan province as a statistical population, and using Cochran's formula, 384 people were selected as the sample size. The tool of data collection was the technique of documentary studies and written interview (questionnaire). 11 items to measure political trust (as a dependent variable). To measure independent research variables including: 1. social trust variable, 7 items; 2. Political participation variable, number of 6 items; 3. Participation and civic leadership variable, 6 items; 4. Informal social relations variable, 7 items; 5. The variable of forgiveness and the spirit of volunteering, the number of 6 items; 6. Religious participation variable, number of 6 items; 7. The variable of justice in civil participation, number of 6 items; 8. The variable of socializing and friendship diversity was designed using 6 items and measured and evaluated using a five-point Likert scale. SPSS software was used to analyze the collected data.

3. Research findings

a. According to the output of the descriptive statistics of the research data for 384 respondents, it can be said: the highest distribution of contextual variables related to gender is related to the "male" option (%53.9). The lowest distribution corresponds to the "female" option (%46.1). The highest distribution of contextual variables related to education is related to the "Bachelor's" option (%26.3) and the lowest distribution is related to the " Subdiploma " option (%9.9).

b. Reliability analysis of the items related to the main research variables in this research, based on Cronbach's alpha reliability coefficient which is more than 70%, it can be said that all the items related to each of the main research variables have the necessary and desirable reliability in using the items, The target in the research questionnaire has. Has J. Inferential statistics (hypotheses) of the research variables, the results of the Pearson correlation coefficient test showed: Considering the significance level obtained for all the independent research variables, which is equal to (0.000), it can be concluded that all the components related to the independent variable have an effect on political trust and all the independent variables have a significant relationship with the dependent variable. Therefore, the hypotheses are accepted. The research hypothesis can be tested using multiple regression analysis. Collinearity test was used to measure the goodness of the regression model of the effective factors (V/X) on the dependent variable (Y). The multivariable hypothesis (for the purpose of multiple regression analysis) is as follows: It seems that political trust (dependent variable) in West Azerbaijan province can depend on (main research variables): 1. Social trust. 2. Political participation; 3. Civil partnership; 4. Informal social links; 5. Forgiveness and the spirit of volunteering; 6. Religious participation; 7. Justice in civil participation and 8. Diversity of associations and friendships. According to the results of the multivariable hypothesis test, the research model is drawn as follows: Figure 1: Experimental research model (within the framework of the multivariable research hypothesis).

(within the framework of the multivariate research hypothesis).

4. Discussion and conclusion

In this article, citing the statistical findings and based on the explanatory theories of the main research variables, i.e. the theory of Putnam, Coleman, Bordo, Fukuyama and other thinkers It was observed that the results of this article are consistent with the opinions of the mentioned researchers. Therefore, it can be said that with the increase of social capital among the citizens of West Azarbaijan province, the level of their political trust will also increase and, in parallel, the level of civic and social participation will also increase. According to the findings and results of the research, the following suggestions are presented: - Investigate the issue of social trust and its role in increasing political trust. -Investigating the issue of informal social links that play a vital and constructive role in increasing the political trust of citizens. -Considering that one of the important results of political trust is the high civil and social participation of citizens, this matter has been given serious attention and studies should be done regarding the increase of this participation. -The greater the political and social trust of the citizens, the more forgiveness and voluntary spirit they will have. Therefore, it is suggested to measure the component of forgiveness and the spirit of volunteering and suggest ways to improve it. -There is a significant relationship between religious participation and the level of political trust, and therefore, in-depth investigations are necessary to investigate the roots of this increase in participation.

Bibliography

- Afshani, Seyed Alireza and Shiri, Hamida (2018). Social capital from theory to measurement. Tehran: Andisheh Ehsan. [In Persian]
- Akbaritbar, Aliakbar (2016). "Factors and virtual social capital of Iranians". Doctoral dissertation in the field of social welfare. Tutor Jafar Hazarjaribi. Consultant professors Ali Sai and Mohammad Saeed Zakai. Tehran: Allameh Tabatabai University. [In Persian]
- Asghari, Harmat and Asadi, Ismail (2012). "The effect of accountability on public trust and political trust (case study: Iran's government organizations)". State Management Mission Quarterly. 4 (9-10). 53-75. [In Persian]
- Azizian, Omid (2015). "The role of social capital in promoting political development (a case study of Kurdistan province of Iran after the Islamic revolution of 1357)". Master thesis of social sciences. Supervisor Masao Akhwankazemi. Consultant Professor Bahram Nasrallahizadeh. Kermanshah: Razi University. [In Persian]
- Bagheri, Masoumeh; Hosseinzadeh, Alihossein and Shujaei, Hassan (2017). "Investigation of the impact of social capital dimensions (social trust, feeling of powerlessness, social harmony, and Social connection) on women's political participation in Khuzestan province (case study: Ahvaz city)". Social Development Quarterly (formerly Human Development). 12 (3). 62-29. [In Persian]
- Bain, K. & Hicks, N. (1998). "Building social capital and reaching out to excluded groups: The challenge of partnerships". In Paper presented at CELAM meeting on The Struggle against Poverty towards the Turn of the Millennium. Washington D.C.
- Bourdieu, P. & Acquaint, I. (2020). An Invitation to Reflexive Sociology. Chicago: University of Chicago Press.
- Bretzer, N. (2002). "How Can Institution Better Explain Political Trust Than Capital Do?" PHD Theses. Sweden: University of Gothenburg.
- Christian Research Association (2014). Social Capital and Religion in Contemporary Australia. Australia: Christian Research Association.
- Coleman, Robert (2017). Foundations of social theory. Translated by Manouchehr Sabouri. Tehran: Ney Publishing.
- Fahandjasadi, Seyyedh Masouma (1401). "The effect of religiosity on political trust in the Islamic Republic of Iran". Research paper on the history of politics and media. 2 (18). 105-128. [In Persian]
- Farjiainanlu, Mojtabi (2015). "Investigating the impact of social capital on the development of political participation (a case study of people aged 18-65 in Qazvin city)". Master's thesis in the field of political science. Supervisor Mohammad Rahim Ayouzi. Consultant professor Gurban Ali Gurbanzadeh. Tehran: Imam Khomeini International University. [In Persian]
- Fokuyama, F (2015), Trust: The Social Virtuous and the Creation of Prosperity; New York; The Free Press.
- Fukuyama, Francis (1400). End of order Translated by Gholam Abbas Tavasli. Tehran: Sociologists Publications. [In Persian]
- Gabriel, O.W. (2015). Political efficacy and trust. Oxford university press.

- Gamson, W. (2010). *Power and discontent*. Homewood: Dorsey Press.
- Ghafarinvin, Shirin (2015). "Investigation of political trust and factors affecting it". Master's thesis in the field of social science research. Supervisor Mohammad Amin Ghaneirad and advisor Mansoureh Azam Azadeh. Tehran: Al-Zahra University. [In Persian]
- Hajizadeh, Hamdollah (2017). "Examination of the relationship between social capital and attitude towards democracy (case study of Tehran University students)". Master's thesis in sociology. Supervisor Abulfazl Zulfaqari. Tehran: Shahid University. [In Persian]
- Hetherington, M.J. (1998). "The Political Relevance of Political Trust". *American Political Science Review*. 92 (4). 791- 808.
- Huntington, Samuel (1400). *Political order in societies undergoing transformation*. Translated by Mohsen Teri. Tehran: Science. [In Persian]
- Jahangiri, Jahangir and Abutrabizarchi, Fatemeh (2011). "Analysis of factors related to students' political trust (survey among students of Shiraz University)". *Biannual scientific-research journal of political knowledge*. Year 8 (2). 5-26. [In Persian]
- Khanbashi, Mohammad (1390A). "A model for measuring environmental strategic factors affecting public trust (a systematic framework for analyzing factors affecting political trust)". Doctoral dissertation in public administration, majoring in human resource management. Supervisor Shamsalsadat Zahedi. Mahdi Elwani and Vejhollah Ghorbanizadeh consultant professor. Tehran: Allameh Tabatabai University. [In Persian]
- Khanbashi, Mohammad (2013). "Effect of economic factors on the level of political trust". *Strategy Quarterly*. Twentieth year 61. 277-315. [In Persian]
- Khoshfar, Gholamreza and others (2018). "Investigating the relationship between social capital and political participation of citizens (case study: Gorgan city)". *Contemporary sociology researches*. 8 (14). 27-52. [In Persian]
- Kianinjad, Amin (2012). "Effective factors on citizens' social trust in political socialization institutions". Master's thesis. Supervisor Mohammad Reza Taliban. Tehran: Imam Khomeini Research Institute (Rh). [In Persian]
- Krishna, A. & Shrader, E. (2020). *Social Capital and Poverty Reduction*. The World Bank.
- Larson, L. (2007). "Public Trust in the PR Industry and its Actors". *Journal of Communication Management*. 11 (3). 222- 234.
- Ministry of Interior (1400). "Investigation of the participation status of the citizens of West Azarbaijan Province in the elections of the Islamic Council from 2010 to 2019". Tehran: Ministry of Interior.
- Mirfardi, A. (2022). "The Role of Political and Media Factors in Trust in Political Fractions in Shiraz city". *Research Letter of Political Science*. 17 (3). 195-225.
- Moradi, Salar (2016). "Effective factors on political trust in Iran after the Islamic Revolution (case study: Kurdistan province)". Doctoral dissertation in the field of political science, Iranian issues. Supervisor Abolfazl Delavari. Heshmatullah Falahatpisheh and Mustafa Kavakbian, advisor professor. Tehran: Allameh Tabatabai University. [In Persian]

61 Abstract

- Najafpour, Sara and Tadinrad, Ali (1400). "The relationship between social mobility and education level with political trust (case study of Ahvaz citizens). Biannual scientific journal of political knowledge. 18 (1). 279-306. [In Persian]
- Newton, K. (2011). "Trust, Social Capital, Civil Society and Democracy". International Political Science Review. 22 (2). 121- 128.
- Portes, A. (1998). "Social Capital: Its Original and Applications in Modern Sociology". Annual Review of Sociology. 1. 1- 24.
- Putnam, Robert (1400). Democracy and Civic Traditions (Social Capital and Civic Traditions in Modern Italy). Translated by Mohammad Taghi Delfrooz. Tehran: Sociologists Publications. [In Persian]
- Redadi, Mohsen, (1400). The theory of political trust with emphasis on Islamic discourse. Tehran: Imam Sadegh University. [In Persian]
- Rouhani, Mohsen and others (1401). "The role of radio and television in strengthening political trust". Scientific Quarterly Journal of Mass Communication Media. 33 (2). 5-28. [In Persian]
- Royaei, Ramzan Ali and Kaousi, Ismail (2007). "Designing and developing a social capital measurement model". Future research of management. 76. 15-29. [In Persian]
- Sabine, T, Koeszegi, T. (2004). "Trust- Building Strategies in Inter-Organizational Negotiations". Journal of Managerial Psychology. 19 (6). 640- 660.
- Sardarnia, Khalilala; Gudari, Hossein and Islam, Alireza (2018). "The effect of good governance and social capital on political trust: a case study; the cities of Mashhad and Sabzevar". Political science research paper. 5 (1). 135-165. [In Persian]
- Sharapour, Mahmoud (1387). "Global trends in measuring social capital: effectiveness from the field of socialization policy". Management and development process. 68 and 69. 29-5. [In Persian]
- Uslaner, E. (2022). The moral foundations of trust. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zahedi, Shams al-Sadat and Khanbashi, Mohammad (2010). "From public trust to political trust". Management research in Iran. 15 (4). 73-97. [In Persian]

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان آذربایجان غربی با اعتماد سیاسی

بهنام حیدرپور*

فرامرز میرزازاده احمدیگلو**، عبدالرحمن حسینی فر***

چکیده

هدف تحقیق «سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان آذربایجان غربی با اعتماد سیاسی» با روش پیمایشی، در بین کلیه شهروندان استان آذربایجان غربی بالای ۱۸ سال به تعداد ۲,۲۸۴,۳۵۹ نفر، با شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده، تعداد ۳۸۴ نفر حجم نمونه با استفاده از پرسشنامه انجام شد. یافته‌ها نشان داد: بر مبنای ضریب روایی آلفا کرونباخ، کلیه گویه‌های متغیرها، از قابلیت پایایی لازم و مطلوبی برخوردار می‌باشند. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون حاکی از معناداری بین تمام متغیرها بود. طبق آزمون رگرسیون چندگانه، اعتماد سیاسی در استان آذربایجان غربی بستگی دارد به: افزایش ۱۶ درصدی مشارکت سیاسی؛ افزایش ۱۸ درصدی بخشش و روحیه داوطلبی؛ افزایش ۱۵ درصدی مشارکت مذهبی و افزایش ۳۵ درصدی عدالت در مشارکت مدنی. بنابراین هر چه میزان سرمایه اجتماعی در بین شهروندان افزایش پیدا کند، به همان نسبت میزان اعتماد سیاسی ایشان بیشتر شده و به‌موازات آن میزان مشارکت‌های مدنی و اجتماعی مردم نیز افزایش خواهد یافت.

کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، مشارکت سیاسی، مشارکت مدنی، اعتماد سیاسی، استان آذربایجان غربی.

* دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش مسایل ایران، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران،

behnamheydarpour2@gmail.com

** استادیار گروه علوم سیاسی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،

fa.mirzazadeh@iaui.ac.ir

*** دانشیار علوم سیاسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران، hassanifar@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۲۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۱

چکیده گسترده

۱. مقدمه و بیان مسئله

مهم‌ترین نماد مشارکت سیاسی جامعه، شرکت آگاهانه شهروندان در انتخابات می‌باشد و هرچه این مشارکت‌ها بیشتر باشد؛ میزان مشروعیت سیاسی و اجتماعی نظام بالاتر می‌رود. بنابراین می‌توان ادعا نمود که بالاترین شکل تبلور دموکراسی و مردم‌سالاری در جامعه، از طریق حضور و مشارکت آنان در تعیین سرنوشت خود از طریق انتخابات می‌باشد. نتایج مربوط به مشارکت مردم استان آذربایجان غربی در انتخابات در فاصله بین دوره‌های نهم و دهم و یازدهم انتخابات مجلس شورای اسلامی نشان‌دهنده کاهش قابل توجه مشارکت می‌باشد. از آنجایی که عرصه انتخابات و مشارکت گسترده در آن، نمادی از همبستگی و انسجام ملی است، برگزاری انتخاباتی پرشور می‌تواند بر مقبولیت نظام سیاسی بیافزاید. در این میان، یکی از مولفه‌های مهم افزایش مشارکت سیاسی، توجه به اعتماد عمومی و سرمایه‌های اجتماعی است. زمانی که سطح اعتماد عمومی بالا باشد، میزان مشارکت مدنی مردم نیز افزایش می‌یابد. همچنین هرچه مشارکت مردم در انتخابات گسترده باشد ثبات سیاسی نیز بیشتر خواهد شد. حال به‌نظر می‌رسد که مساله سرمایه اجتماعی تاثیر ویژه‌ای در میزان اعتماد سیاسی شهروندان آذربایجان غربی داشته و میزان مشارکت‌های مدنی آن‌ها را تحت تاثیر قرار می‌دهد. همچنین به این موضوع باید تنوع و گونه‌گونی قومی استان را نیز باید افزود. در پایان این سوال به ذهن متبادر می‌شود که: چه رابطه‌ای بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان آذربایجان غربی با اعتماد سیاسی آن‌ها وجود دارد؟

باتوجه به سوال پژوهشی فوق، اهداف زیر مدنظر می‌باشد:

- شناسایی میزان ارتباط مولفه‌های سرمایه اجتماعی (شامل: ۱. اعتماد اجتماعی؛ ۲. مشارکت سیاسی؛ ۳. مشارکت مدنی؛ ۴. پیوندهای اجتماعی غیررسمی؛ ۵. بخشش و روحیه داوطلبی؛ ۶. مشارکت مذهبی؛ ۷. عدالت در مشارکت مدنی و ۸. تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها) با اعتماد سیاسی.

۲. روش‌شناسی پژوهش

این مقاله با روش تحقیق پیمایشی در بین ۲,۲۸۴,۳۵۹ نفر از شهروندان استان آذربایجان غربی بالای ۱۸ سال به‌عنوان جامعه آماری انجام شده که با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۶۵

به‌عنوان حجم نمونه انتخاب گردید. از تکنیک‌های مطالعات اسنادی و مصاحبه کتبی (پرسشنامه) به‌عنوان ابزار جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردید.

جهت سنجش اعتماد سیاسی (به‌عنوان متغیر وابسته) تعداد ۱۱ گویه؛ برای سنجش متغیرهای مستقل تحقیق شامل: ۱. متغیر اعتماد اجتماعی تعداد ۷ گویه؛ ۲. متغیر مشارکت سیاسی تعداد ۶ گویه؛ ۳. متغیر مشارکت و رهبری مدنی تعداد ۶ گویه؛ ۴. متغیر پیوندهای اجتماعی غیررسمی تعداد ۷ گویه؛ ۵. متغیر بخشش و روحیه داوطلبی تعداد ۶ گویه؛ ۶. متغیر مشارکت مذهبی تعداد ۶ گویه؛ ۷. متغیر عدالت در مشارکت مدنی تعداد ۶ گویه؛ ۸. متغیر تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها تعداد ۶ گویه، طراحی و بااستفاده از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت (خیلی مخالفم، مخالفم، تاحدودی، موافقم و خیلی موافقم) مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت. برای تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

۳. یافته‌های پژوهش

الف. توزیع و توصیف آماری متغیرهای تحقیق

باتوجه به خروجی ناشی از آمار توصیفی داده‌های تحقیق برای ۳۸۴ نفر از پاسخگویان، می‌توان گفت:

- * بیشترین توزیع متغیرهای زمینه‌ای مربوط به جنسیت مربوط به گزینه «مرد» (53.9 درصد) و کمترین توزیع مربوط به گزینه «زن» (46.1 درصد) است.
- * بیشترین توزیع متغیرهای زمینه‌ای مربوط به تحصیلات مربوط به گزینه «لیسانس» (26.3 درصد) و کمترین توزیع مربوط به گزینه «زیردیپلم» (9.9 درصد) است.

ب. تحلیل پایایی (اعتماد) گویه‌های مربوط به متغیرهای اصلی تحقیق

در این تحقیق بر مبنای ضریب روایی آلفا کرونباخ که بزرگتر از ۷۰ درصد است، می‌توان بیان نمود کلیه گویه‌های مربوط به هر یک از متغیرهای اصلی تحقیق، از قابلیت اعتماد و پایایی لازم و مطلوبی در استفاده از گویه‌های موردنظر در پرسشنامه تحقیق برخوردار می‌باشند.

ج. آمار استنباطی (فرضیه‌های) متغیرهای تحقیق

نتایج مربوط به آزمون ضریب همبستگی پیرسون نشان داد: باتوجه به سطح معناداری به‌دست آمده برای تمامی متغیرهای مستقل تحقیق (اعتماد اجتماعی؛ مشارکت سیاسی؛

مشارکت مدنی؛ پیوندهای اجتماعی غیررسمی؛ بخشش و روحیه داوطلبی؛ مشارکت مذهبی؛ مشارکت مدنی؛ تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها) که برابر با (۰/۰۰۰) است، می‌توان نتیجه گرفت که کلیه مولفه‌های مربوط به متغیر مستقل بر اعتماد سیاسی (متغیر وابسته) تاثیر دارد و بنابراین بین کلیه متغیرهای مستقل (مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با متغیر وابسته (اعتماد سیاسی) رابطه معناداری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه‌ها پذیرفته می‌شود.

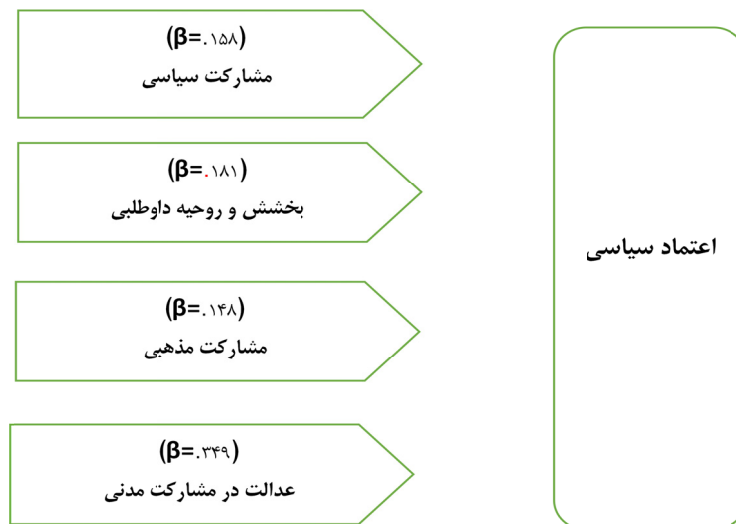
د. آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه

بر مبنای فرضیه چندمتغیره تحقیق می‌توان با استفاده از آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه، به آزمون فرضیه تحقیق پرداخت. برای نیکویی سنجش مدل رگرسیونی عوامل موثر (V/X) بر متغیر وابسته (Y)، از آزمون تشخیص‌های هم‌خطی استفاده شده است.

فرضیه چندمتغیره (با هدف آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه) به شرح زیر می‌باشد:

- * به نظر می‌رسد اعتماد سیاسی (متغیر وابسته) در استان آذربایجان غربی می‌توان بستگی داشته باشد با (متغیرهای اصلی تحقیق): ۱. اعتماد اجتماعی؛ ۲. مشارکت سیاسی؛ ۳. مشارکت مدنی؛ ۴. پیوندهای اجتماعی غیررسمی؛ ۵. بخشش و روحیه داوطلبی؛ ۶. مشارکت مذهبی؛ ۷. عدالت در مشارکت مدنی و ۸. تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها.

باتوجه به نتایج آزمون فرضیه چندمتغیره، مدل تحقیق به شرح زیر ترسیم می‌گردد:

تصویر ۱. مدل تجربی تحقیق (در چارچوب فرضیه چندمتغیری تحقیق)

۴. بحث و نتیجه‌گیری

در مقاله حاضر با استناد به یافته‌های آماری و براساس تئوری‌های تبیین‌کننده متغیرهای اصلی تحقیق یعنی تئوری پاتنام، کلمن، بوردو، فوکویاما و اندیشمندان دیگر؛ ملاحظه گردید که نتایج مقاله حاضر با نظریه‌های اندیشمندان مذکور مطابقت دارد. بنابراین می‌توان گفت: هر چه میزان سرمایه اجتماعی در بین شهروندان استان آذربایجان غربی افزایش پیدا کند، به همان نسبت میزان اعتماد سیاسی ایشان بیشتر شده و به موازات آن میزان مشارکت‌های مدنی و اجتماعی مردم نیز افزایش خواهد یافت.

باتوجه به یافته‌ها و نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر ارایه می‌گردد:

- موضوع اعتماد اجتماعی و نقش آن در افزایش اعتماد سیاسی، مطالعه گردد.
- موضوع پیوندهای اجتماعی غیررسمی که نقشی حیاتی و سازنده در افزایش اعتماد سیاسی شهروندان دارد، بررسی شود.
- باتوجه به اینکه یکی از نتایج مهم اعتماد سیاسی، میزان بالای مشارکت‌های مدنی و اجتماعی شهروندان می‌باشد، این موضوع مورد توجه جدی قرار گرفته و درخصوص افزایش این مشارکت مطالعاتی صورت پذیرد.
- هر قدر شهروندان اعتماد سیاسی و اجتماعی بالاتری داشته باشند به همان نسبت، بخشش و روحیه داوطلبی بالاتری هم خواهند داشت. بنابراین پیشنهاد می‌گردد که مولفه بخشش و روحیه داوطلبی مورد سنجش قرار گرفته و راه‌های ارتقای آن پیشنهاد گردد.
- بین مشارکت مذهبی با میزان اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد و بنابراین برای بررسی ریشه‌های افزایش این مشارکت مطالعات و بررسی‌های عمیقی لازم است انجام پذیرد.

۱. مقدمه و بیان مسئله

سرمایه اجتماعی، یا بُعد معنوی یک اجتماع، میراثی تاریخی است که از طریق تشویق افراد به «همکاری» و «مشارکت» در تعاملات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، قادر است به حل معضلات موجود در اجتماع، فائق آمده و رشد و توسعه را در تمام ابعاد فراهم آورد (عزیزیان، ۱۳۹۵). این سرمایه به میزان تاثیرگذاری فرد در ارتباطات مختلف و میزان نفوذ افراد در اجتماع اشاره می‌کند و موضوعی بین‌رشته‌ای است که در سال‌های اخیر به‌طور روزافزونی

کانون توجه صاحب‌نظران حوزه‌های مختلف علوم، به‌ویژه علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، مدیریت و اقتصاد قرار گرفته است. یکی از حوزه‌هایی که به‌نظر می‌رسد سرمایه اجتماعی بر آن تاثیر دارد، توسعه مشارکت سیاسی است که می‌تواند از طریق تقویت و گسترش علاقه‌مندی افراد به مسایل سیاسی باعث بهبود فعالیت‌های سیاسی آنان شود (فرجی‌اینانلو، ۱۳۹۵).

اعتماد سیاسی، به ابعاد ادراکی و احساسی رابطه مردم با دولت مربوط و بیانگر آن میزان از اطمینانی است که شهروندان به مطلوبیت جهت‌گیری‌ها و سیاست‌های دولت و توانمندی و سلامت نهادها و کارگزاران سیاسی و انطباق عملکرد آن‌ها با حقوق، منافع و مطالبات خود دارند. اعتماد سیاسی، پدیده‌ای سیال و ذهنی است و از عوامل متعددی تأثیر می‌پذیرد که می‌توان آن‌ها را در سطح کشور و سطح مناطق یا گروه‌های اجتماعی خاص، مورد بررسی قرار داد (مرادی، ۱۳۹۶). اعتماد سیاسی از نظر «سیتزین» (Citrin) به احساس مردم در مورد سیاست‌مداران و خط‌مش‌های آنان باز می‌گردد. «لیپست و اشنايدر» (Lipset & Schneider) اطمینان سیاسی را به رهبران سیاسی محدود می‌دانند و مدعی‌اند هرگاه مردم تصور کنند که سیاستمداران فقط به فکر منافع خود هستند، اطمینان به دولت کاهش پیدا می‌کند. «نوریس» (Norris) در اعتماد سیاسی به پنج شاخص اشاره دارد: حمایت از اجتماع سیاسی مثل ملت، کشور، حمایت از قانون اساسی کشور، حمایت از امور اجرایی رژیم مثل دموکراسی و مانند آن، حمایت از کنشگران سیاسی و نهادهای سیاسی مثل دولت، پارلمان، قوه قضاییه، بوروکراسی‌ها و احزاب (خانباشی، ۱۳۹۰ الف).

اصلی‌ترین نماد مشارکت سیاسی در جامعه، شرکت آگاهانه شهروندان در انتخابات می‌باشد و هرچه این مشارکت‌ها بیشتر باشد؛ میزان مشروعیت نظام سیاسی و اجتماعی بالاتر می‌رود. بنابراین می‌توان ادعا نمود که بالاترین شکل تبلور دموکراسی و مردم‌سالاری در جامعه، از طریق حضور و مشارکت آنان در تعیین سرنوشت خود از طریق انتخابات می‌باشد. بررسی میزان مشارکت مردم استان آذربایجان غربی در انتخابات مجلس شورای اسلامی در سه دوره نهم و دهم و یازدهم و میزان مشارکت مردم در رای‌دهی به‌شرح جدول زیر می‌باشد (وزارت کشور، ۱۴۰۰):

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۶۹

جدول ۱. میزان مشارکت مردم استان آذربایجان غربی در انتخابات مجلس شورای اسلامی

شهرستان	۱۳۹۰-۹۱	۱۳۹۴-۹۵	۱۳۹۸-۹۹
ارومیه	۳۹۰'۲۷۹	۴۴۰'۱۱۹	۳۴۴'۸۸۶
پیرانشهر و سردشت	۹۶'۴۵۶	۱۰۶'۸۶۱	۷۰'۹۸۸
بوکان	۹۷'۷۹۱	۱۰۶'۶۰۹	۵۲'۶۶۴
خوی و چابپاره	۱۸۰'۴۴۶	۱۹۲'۰۲۹	۱۵۱'۳۸۲
سلماس	۹۴'۲۶۴	۹۸'۸۵۸	۷۶'۷۱۹
ماکو، چالدران، پلدشت و شوط	۱۰۹'۲۲۸	۱۱۱'۳۰۰	۱۰۱'۸۱۳
مهاباد	۸۶'۹۶۵	۸۵'۷۹۶	۵۳'۶۴۵
میاندوآب، شاهین‌دژ و تکاب	۲۲۳'۷۸۳	۲۲۱'۳۰۱	۱۶۴'۵۲۷
نقده و اشنویه	۹۷'۷۹۲	۱۱۸'۶۲۴	۱۲۹'۵۲۱
استان	۱۳۷۷۰۰۴	۱۴۸۱۴۹۷	۱۱۴۶۱۴۵
مشارکت کل «درصد»	۶۹	۶۵/۵	۴۸

با ملاحظه جدول فوق، به کاهش مشارکت مردم در انتخابات در فاصله بین دوره‌های نهم و دهم و یازدهم انتخابات مجلس شورای اسلامی پی می‌بریم. از آنجایی که عرصه انتخابات و مشارکت گسترده در آن، نمادی از همبستگی و انسجام ملی است، برگزاری انتخاباتی پرشور می‌تواند بر مقبولیت نظام سیاسی بیافزاید. در این میان، یکی از مولفه‌های مهم افزایش مشارکت سیاسی، توجه به اعتماد عمومی و سرمایه‌های اجتماعی است. زمانی که سطح اعتماد عمومی بالا باشد، میزان مشارکت مدنی مردم نیز افزایش می‌یابد. همچنین هرچه مشارکت مردم در انتخابات گسترده باشد ثبات سیاسی نیز بیشتر خواهد شد. در نبود یا ضعف اعتماد سیاسی، نخست‌انگیزه مشارکت و احساس مسئولیت مردم در قبال دولت و نهادهای سیاسی رخت برمی‌بندد و به دنبال آن مشروعیت سیاسی کم‌رنگ‌تر می‌شود. همچنین کاهش اعتماد سیاسی موجب عدم حمایت و پشتیبانی مردم از مسئولان، عدم رعایت قوانین و مقررات (مگر به اجبار) عدم حمایت از برنامه‌های دولت، کاهش مشارکت سیاسی، فرار از پرداخت مالیات، سرایت بی‌اعتمادی به نهادها و سازمان‌های دولتی و در موارد خیلی حاد، موجب بحران مشروعیت می‌شود، به همین دلیل، اعتماد سیاسی همیشه یکی از کانون‌های توجه مسئولان بوده است. باتوجه به شرایط خاص سیاسی استان آذربایجان غربی از حیث استان مرزی بودن و همچنین تنوع قومی ساکن در آن، موضوع سرمایه اجتماعی و تاثیر آن روی اعتماد سیاسی، باید

موردتوجه ویژه قرار گیرد. چرا که مشارکت مدنی حداکثری شهروندان بی‌تأثیر از شرایط اقلیمی و محیطی و سیاسی و فرهنگی و ... این استان نخواهد بود.

باتوجه به مطالب فوق، به‌نظر می‌رسد که مساله سرمایه اجتماعی تأثیر ویژه‌ای در میزان اعتماد سیاسی شهروندان آذربایجان غربی داشته و میزان مشارکت‌های مدنی آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. همچنین به این موضوع باید تنوع و گونه‌گونی قومی استان را نیز باید افزود. در پایان این سوال به ذهن متبادر می‌شود که: چه رابطه‌ای بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان آذربایجان غربی با اعتماد سیاسی آن‌ها وجود دارد؟

باتوجه به سوال پژوهشی فوق، اهداف زیر مدنظر می‌باشد:

- شناسایی میزان ارتباط اعتماد اجتماعی با اعتماد سیاسی؛
- شناسایی میزان ارتباط مشارکت سیاسی با اعتماد سیاسی؛
- شناسایی میزان ارتباط مشارکت مدنی با اعتماد سیاسی؛
- شناسایی میزان ارتباط پیوندهای اجتماعی غیررسمی با اعتماد سیاسی؛
- شناسایی میزان ارتباط بخشش و روحیه داوطلبی با اعتماد سیاسی؛
- شناسایی میزان ارتباط مشارکت مذهبی با اعتماد سیاسی؛
- شناسایی میزان ارتباط عدالت در مشارکت مدنی با اعتماد سیاسی و
- شناسایی میزان ارتباط تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها با اعتماد سیاسی.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

سرمایه اجتماعی از موضوعات مهم در علوم سیاسی و اجتماعی است که اولین بار توسط معلمی به‌نام «هنیفن» در سال ۱۹۱۶ میلادی به‌کار رفت. «پاتنام» (Putnam) سرمایه اجتماعی را وجود شبکه‌ها، اعتماد و آگاهی اجتماعی میان افراد (حاجی‌زاده، ۱۳۹۷) و جنبه‌هایی از سازمان اجتماعی از قبیل: هنجارها، شبکه‌های اجتماعی و اعتماد متقابل می‌داند که همیاری و هماهنگی افراد را برای دستیابی به منافع مشترک تسهیل می‌کند (پاتنام، ۱۴۰۰). سرمایه اجتماعی مانند سایر سرمایه‌ها مولد است و امکان دستیابی به اهداف مشخص را فراهم می‌کند که بدون آن غیرقابل دسترسی خواهند بود (پاتنام، ۱۴۰۰). «کلمن» (Coleman) می‌گوید: اگر سرمایه فیزیکی و انسانی روابط تولید را تسهیل می‌نمایند، سرمایه اجتماعی نیز همانند آن‌ها عمل می‌کند

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۷۱

به‌گونه‌ای که گروهی از اعضایش که قابلیت اعتماد و همکاری بیشتری دارند کارهایی بسیار بیشتر از گروهی که فاقد آن اعتمادپذیری است انجام می‌دهد (کلمن، ۱۳۹۷). سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ضوابط و تعاملاتی است که همکاری درون گروه‌ها و بین-گروه‌ها را در جهت کسب منافع متقابل تسهیل می‌کند. این نوع سرمایه را غالباً با نرخ مشارکت افراد در زندگی جمعی و وجود عامل اعتماد در میان افراد ارزیابی می‌کنند (اکبری‌تبار، ۱۳۹۶). قدرت سرمایه اجتماعی در زندگی روزمره در سال‌های اخیر در علوم سیاسی مورد اهمیت قرار گرفته است. امروزه سرمایه اجتماعی برای اهداف سیاست‌گذاری از قبیل: توسعه اقتصادی، توسعه فرهنگی، ارتقای سلامت، توسعه تکنولوژیک، مشارکت سیاسی، کاهش فقر و کاهش جرایم مورد توجه می‌باشد (افشانی و شیرینی، ۱۳۹۸). «بورديو»، سرمایه اجتماعی را حاصل جمع منابع بالقوه و بالفعل فراهم‌شده برای فرد و یا گروه می‌داند که این منابع برآمده از مالکیت شبکه بادوامی از روابط کم و بیش نهادینه شده‌ای است که از فهم متقابل و سوابق مشترک بین افراد، حاصل می‌شود (بورديو و اکوانت، ۲۰۲۰) (Burdieu & Acquistain). «فوکویاما» (Fukuyama) سرمایه اجتماعی را مثال و نمونه ملموسی از یک هنجار غیررسمی (نانوشته) می‌داند که همکاری میان دو یا چند نفر را ارتقاء می‌بخشد (فوکویاما، ۱۴۰۰). «پورتز» (Ports)، سرمایه اجتماعی را توانایی کنشگران در تضمین منافع، صرفاً به‌علت عضویت آنان در شبکه‌های اجتماعی یا سایر ساختارهای اجتماعی هستند، بیان می‌کند (پورتز، ۱۹۹۸).

براساس دیدگاه‌های نظری، سرمایه اجتماعی دارای سه سطح است: ۱. سطح خرد (روابط بین فرد) که بر روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی بین افراد هنجارها و ارزش‌های غیررسمی حاکم بر آن‌ها تاکید دارد و «پاتنام» و «فوکویاما» نظریه‌هایشان را در این سطح مطرح کرده‌اند. ۲. سطح میانی (انجمن‌ها و سازمان‌های رسمی و غیررسمی) که به‌عنوان یک واحد مشترک جمعی در نظر گرفته شده و باعث سازماندهی سرمایه انسانی می‌شود و چگونگی عملکرد اعضای جامعه را تحت‌تثیر قرار می‌دهد. نظریه سرمایه اجتماعی «کلمن» در این سطح قرار داد. ۳. سطح کلان (نهادهای اجتماعی) که افرادی مثل «نورث» سرمایه اجتماعی را شامل: روابط قراردادی و روابط ساختاری نهادهای کلان (اعم از دولت، حکومت سیاسی و نظام‌های حقوقی و قضایی) می‌داند. روابط و ساختارهای رسمی مانند قوانین و مقررات و چارچوب‌های حقوقی، حکومت سیاسی، سطح مشارکت، سطح تمرکز و فرآیند شکل‌گیری سیاسی، سطح کلان سرمایه اجتماعی را شامل می‌شود. از این منظر سرمایه اجتماعی، مجموع نهادهایی که

جامعه را پی‌بندی می‌کنند، نیست؛ بلکه عامل نگهداشتن آن‌ها در کنار هم است (حاجی‌زاده، ۱۳۹۷).

مهم‌ترین مدل‌های سرمایه اجتماعی عبارت است از: ۱. مدل CRIRA توسط «فالک و کیلباتریک» (Falk & Kilpatrick) ارائه و توسط محققین زیادی مورد استفاده قرار گرفته است. این مدل، سرمایه اجتماعی را در سه سطح خرد و میانی و کلان مورد بررسی قرار می‌دهد (رویایی و کاوسی، ۱۳۸۷). ۲. مدل SCAT توسط «بین و هیکس» (Bain & Hicksi) (۱۹۹۸) ارائه و سپس توسط محققین دیگر از جمله «کریشنا و شرادر» توسعه داده شد. این مدل سعی در تصویر ابعاد و ترکیب سرمایه اجتماعی در سطح سازمان دارد (کریشنا و شرایدر، ۲۰۲۰) (Krishna & Shrader). در این مدل سرمایه اجتماعی به دو سطح خرد و کلان تقسیم شده است (بایت و هیکس، ۱۹۹۸). ۳. الگوی دیگری نیز که برای اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی وجود دارد سرمایه اجتماعی را در بُعد شناختی و ساختاری مورد توجه قرار می‌دهد که به مدل «کریشنا و شرادر» معروف است. در بُعد شناختی مولفه‌هایی نظیر: ارزش‌ها، نگرش‌ها، تعهدات، مشارکت و اعتماد موجود در سیستم اجتماعی سازمان مورد توجه بوده و در بُعد ساختاری نیز ساختارها و فرایندهای مدیریتی نظیر پاسخگویی مدیران و رهبران در قبال عملکردشان، شفافیت در تصمیم‌گیری و همکاری‌های گروهی مورد توجه قرار گرفته است (کریشنا و شرایدر، ۲۰۲۰). ۴. در سال ۲۰۰۴ میلادی اداره آمار استرالیا با جمع‌بندی نظریه‌های مختلف در زمینه سرمایه اجتماعی مدل کاملی برای سنجش این مفهوم طراحی کرد. براساس این مدل، برای سنجش سرمایه اجتماعی باید به چهار بُعد توجه کرد که عبارتند از: ۱. کیفیت شبکه؛ ۲. ساختار شبکه؛ ۳. مبادله‌های شبکه و ۴. انواع شبکه‌ها (شارع‌پور، ۱۳۸۷).

اعتماد یکی از جنبه‌های مهم روابط انسانی و زمینه‌ساز مشارکت و همکاری میان اعضای جامعه است (خانباشی، ۱۳۹۰ ب). مفهوم اعتماد به عقیده «وین استوک» (۱۹۹۹) صرف این‌که اشخاص در جامعه در کنار هم زندگی می‌کنند، به یکدیگر احترام می‌گذارند و شاید رفتاری خیرخواهانه یا حداقل غیر بدخواهانه نسبت به یکدیگر دارند، ناشی از نوعی اعتماد سطحی بین افراد است، اما ارزش کارکردی و سودمند اعتماد در جلوگیری از به خطر افتادن روابط اجتماعی ظاهر می‌شود و به عبارت دیگر شرط لازم برای پیشگیری از هرج و مرج و فلج شدن جامعه، تحکیم حس اعتماد در میان مردم است (سابین و کاسزیگی، ۲۰۰۴) (Sabine & Koeszegi). «پاتنام» معتقد است اعتماد به وسیله انبوه شبکه‌های افقی مرتبط با جامعه مدنی ایجاد و تقویت می‌گردد. درحالی که شبکه‌های عمودی فاقد چنین خاصیتی هستند. از نظر او، اعتماد

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۷۳

عام به وسیله عملکرد دولت تسهیل می‌گردد؛ درحالی که اعتماد مزیتی است که چنانچه مورد استفاده قرار گیرد، افزایش و در صورت عدم به‌کارگیری کاهش می‌یابد (مرادی، ۱۳۹۶). در فضای مبتنی بر اعتماد، ابزارهایی زور و اجبار کارایی خود را از دست می‌دهند و رضایت جانشین اجبار می‌شود که این یکی از اهداف مهمی است که نخبگان و اداره‌کنندگان جامعه در پی دستیابی به آن هستند، از این رو اعتماد یک احتمال عقلانی است که برپایه آن یک کنشگر در رابطه با دیگر گروه‌ها (کارگزاران) رفتار آن‌ها را قبل از وقوع پیش‌بینی و فعالیت خود را براساس آن طراحی می‌کند (لارسون، ۲۰۰۷) (Larson). «لومان» (Luhmann) کارکرد اعتماد را درون نظام اجتماعی و سیاسی مورد بررسی قرار داده و با کارکرد قانون در جامعه مقایسه کرده است. به اعتقاد وی، کارکرد اعتماد در نظام اجتماعی این است که عدم تعیین اجتماعی را کاهش و بدین ترتیب قابلیت پیش‌بینی رفتارها را افزایش می‌دهد. «لومان» ضمن تاکید بر ویژگی‌های اعتماد، خطرات ذاتی آن را نیز یادآور می‌شود. او معتقد است هرچند اعتماد انتظارات افراد را تنظیم می‌کند اما نباید این نکته را نادید انگاشت که احتمال تخطی آن وجود دارد. «لومان» برای پاسخ به پرسش درخصوص ابزار بازدارنده خطرات احتمالی و ذاتی اعتماد، قانون و اعمال قدرت مشروع را بیان می‌کند و معتقد است قانون و قدرت مشروع علاوه بر کاهش خطرات احتمالی اعتماد، دایره انتخاب افراد را با نشان دادن راه‌ها و امور ممنوع، محدود می‌کند. در نتیجه انتخاب افراد تنها به انجام امور قانونی محدود می‌شود و تصمیمات آن‌ها از طریق کانال قانونی اعمال می‌گردد (غفاری‌نوین، ۱۳۹۵). «اینگلهارت» (Inglehart) معتقد است که اعتماد بین شخصی و اعتماد سیاسی یکی از مولفه‌ها ارزش‌های وجودی یا بیان نفس است که درمقابل ارزش‌های بقا قرار می‌گیرد (جهانگیری و ابوترابی‌زارچی، ۱۳۹۱). اعتماد سیاسی از نظر «سیرین» به احساس مردم درمورد متصدیان سیاسی و سیاست‌های آنان بازمی‌گردد. «لیپست و اشنایدر» هم در کالبدشکافی اعتماد، اطمینان سیاسی را محدود به رهبران سیاسی و رهبران نهادهای اصلی کرده و مدعی‌اند هرگاه مردم تصور کنند که سیاستمداران فقط به فکر منافع خود هستند، اطمینان به دولت کاهش می‌یابد و این امر به شدت تاثیر رسانه‌های تبلیغاتی بستگی دارد (اصغری و اسدی، ۱۳۹۲).

اعتماد سیاسی، اعتماد به نهادها، دستگاه‌هایی است که مستقیم با قدرت سروکار دارند. محققان عمدتاً اعتماد سیاسی را بر محوریت «هماهنگی هنجاری» یا براساس «کارآمدی انتظاری از دولت» از دولتمردان با جامعه تعریف می‌کنند. طبق دیدگاه نخست، اعتماد سیاسی به باور و نگرش اتباع یک واحد سیاسی نیست به آن واحد سیاسی یعنی دولت اشاره دارد. این نگرش و

باور، بر این پایه قرار دارد که تاچه حد دولت مطابق با «انتظارات هنجاری» مردم رفتار می‌کند. هر چقدر دولت بیشتر بتواند انتظارات هنجاری مردم را برآورده سازد بیشتر مورد اعتماد مردم است (ردادی، ۱۴۰۰). اما مطابق با دیدگاه دوم اعتماد سیاسی، احتمالی است که اتباع یک دولت نسبت به «کسب نتایج مطلوب» از سوی دولتمردان در آینده می‌دهند و از این اعتقاد ناشی می‌شود که دیگران (دولت) از طریق انجام یا عدم انجام برخی اعمال موجب خشنودی ما می‌شوند و یا از وارد آمدن زیان جلوگیری و اجتناب می‌کنند. در این قالب، اعتماد همواره بر پایه میزانی از خطرپذیری و عدم اطمینان شکل می‌گیرد و باوری در رابطه با اقدامات آتی افراد و سازمان‌ها است (زاهدی و خانباشی، ۱۳۹۰). «فوکویاما» اعتقاد دارد که برای ایجاد اعتماد سیاسی نیاز به درک مشترک جامعه اخلاقی، اجتماعی و سیاسی داشته که هر سه بعد باید بر ارزش اجتماعی تاکید کنند (فوکوما، ۲۰۱۵). اعتماد سیاسی از منظر «هترینگتون»، حدی از باور و اعتقاد شهروندان در مورد توانایی و موفقیت سردمداران سیاسی در برآورده کردن انتظارات آنهاست. از نظر او ارتباط تنگاتنگی از یک سو، بین اعتماد اجتماعی (اعتماد مردم به یکدیگر) و سیاسی (اعتماد به نخبگان خود) و از سوی دیگر بین تجارب سیاسی افراد و برداشت آنها از کارآمدی دولت وجود دارد (هترینگتون، ۱۹۹۸) (Hetherington). اعتماد سیاسی، یعنی احتمال کسب نتایج مطلوب بدون این که یک گروه از مردم برای وقوع آن کاری صورت بدهند (احتمال انجام امور مطلوب مردم به وسیله دولت بدون این که نیازی به دخالت مستقیم آنها باشد) (گامسون، ۲۰۱۰) (Gamson).

«فهندژسعدی» (۱۴۰۱)، می‌نویسد: دین عامل موثر در اعتماد سیاسی است که در اندیشه‌های نظریه‌پردازان سرمایه اجتماعی بر آن تأکید شده است. این عامل در ایران به‌عنوان حکومت دینی واضح و آشکار است. هدف پژوهش وی، بررسی تأثیر میزان دینداری بر اعتماد سیاسی در جمهوری اسلامی ایران می‌باشد که با روش تحلیل ثانویه این نتیجه به دست آمد که هرچه افراد سنتی‌تر و میزان دینداری آنها بیشتر باشد به همان نسبت میزان اعتماد سیاسی‌شان نیز افزایش می‌یابد. «روحانی و دیگران» (۱۴۰۱)، در مطالعه خود با هدف بررسی نقش صداوسیما در تقویت اعتماد سیاسی، به این نتیجه رسیدند که: سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران باید در زمینه‌های ارتقاء سواد رسانه‌ای، توانمندسازی کارکنان، انعکاس مناسب صداها و مختلف در جامعه و استفاده از ظرفیت‌های رسانه‌های اجتماعی و قالب‌های جذاب و متنوع، جدید و امیدآفرین و تبیین چشم‌انداز آینده‌ای روشن جهت تقویت اعتماد سیاسی شهروندان همت گمارد. «نجف‌پور و تدین‌راد» (۱۴۰۰)، در مطالعه خود با هدف سنجش رابطه

تحرک اجتماعی و سطح تحصیلات با اعتماد سیاسی شهروندان شهر اهواز، به این نتیجه دست یافت که: تحرک اجتماعی نزولی باعث کاهش اعتماد سیاسی در افراد می‌شود، اما تحرک اجتماعی صعودی لزوماً به افزایش سطح اعتماد سیاسی منجر نمی‌شود. تحصیلات بر اعتماد سیاسی تاثیر دارد، اما تحصیلات بالاتر از والدین به اعتماد سیاسی بالاتر منجر نمی‌شود، درحالی‌که سطح تحصیلات پایین‌تر، با اعتماد سیاسی پایین رابطه مستقیم دارد. «خوش‌فر و دیگران» (۱۳۹۸)، در مطالعه‌ای باهدف، شناسایی رابطه بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی در بین شهروندان شهر گرگان، این نتیجه حاصل شد که بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با مشارکت سیاسی رابطه معناداری وجود دارد. «باقری؛ حسین‌زاده و شجاعی» (۱۳۹۷)، در مطالعه خود دریافتند که متغیرهایی مثل: سن، درآمد، تحصیلات، قومیت، وضعیت تأهل، سرمایه اجتماعی، اعتماد اجتماعی، احساس بی‌قدرتی، وفاق اجتماعی و پیوند اجتماعی بر روی مشارکت سیاسی شهروندان زنان شهر اهواز، تاثیر مثبتی می‌گذارد. «مرادی» (۱۳۹۶)، در مطالعه خود نتیجه گرفت: مولفه «رضایت از سیاست‌ها و عملکرد دولت» بیشترین تاثیر را بر میزان اعتماد سیاسی مردم استان کردستان دارد و پس از آن به ترتیب، متغیرهای «عضویت در تشکلهای و انجمن‌های مدنی» و «پایگاه اقتصادی-اجتماعی» و «عوامل منطقه‌ای و بین‌المللی» و «رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی» و «مذهب» و «اعتماد بین قومی» و «هویت قومی» بر میزان اعتماد سیاسی مردم تاثیر دارد. این یافته‌ها بیانگر آن است که برخلاف تصورات رایج، مقوله‌هایی نظیر تمایزات هویتی، به‌خودی‌خود نقش مستقل چندانی در بی‌اعتمادی و چالش‌های سیاسی ندارند و درمقابل، سیاست‌ها و عملکردهای معطوف به امنیت، رفاه و فرصت‌های مشارکت، نقش تعیین‌کننده‌ای در تقویت اعتماد سیاسی شهروندان استان کردستان دارند. «غفاری‌نوبین» (۱۳۹۵)، در مطالعه‌ای با هدف بررسی اعتماد سیاسی و عوامل موثر بر آن، به این نتیجه رسید که: اعتماد سیاسی به نظام در شهر تهران نزدیک به متوسط می‌باشد. همچنین، اعتماد سیاسی زنان بیشتر از مردان؛ افراد بیکار کمتر از سایر مشاغل؛ افراد مسن کمتر از جوانان؛ طبقه کم‌درآمد بیشتر از طبقه پردرآمد می‌باشد. «کیانی‌نژاد» (۱۳۹۲)، در مطالعه خود با هدف بررسی عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی شهروندان به نهادهای سیاسی، به این نتیجه رسید که: متغیرهای استفاده از رسانه‌های جمعی و سود حاصل از اعتماد با اعتماد اجتماعی دانشجویان رابطه دارد. «خانباشی» (۱۳۹۰ب)، در مطالعه خود با هدف تحلیل عوامل تاثیرگذار بر اعتماد سیاسی دریافت که: رابطه معناداری میان ادراک عمومی از سطح پاسخگویی سازمان‌های دولتی و مولفه‌های مهم محیط راهبردی از یک‌سو و سطح اعتماد سیاسی از سوی دیگر وجود دارد. «خانباشی» (۱۳۹۰الف)

در مطالعه خود درخصوص تاثیر عوامل سیاسی - قانونی بر سطح اعتماد سیاسی، به این نتیجه رسید: عواملی نظیر دینداری، رسانه‌ها، ارزش‌های مادی و فرامادی، خاص‌گرایی و عام‌گرایی، میزان مشارکت در میزان اعتماد سیاسی دانشجویان موثر می‌باشند. «اوزلندر» (۲۰۲۲) (Uslaner)، در مطالعه خود یکی از عناصر تعیین‌کننده رابطه دولت و مردم و به تبع آن کیفیت حیات سیاسی مردمان و حاکمان را سرمایه اجتماعی و اعتماد سیاسی معرفی می‌کند. اعتماد در عرصه سیاسی پیامدهای گسترده‌ای دارد و بر مشارکت سیاسی، مشروعیت، کارآمدی، ثبات سیاسی، اعتبار بین‌المللی و عموم ابعاد دیگر تدبیر مؤثر اثر می‌گذارد. «میرفردی» (۲۰۲۲) (Mirfardi)، در مطالعه خود به بررسی اعتماد به جناح‌های سیاسی و رابطه آن با برخی عوامل سیاسی و رسانه‌ای در بین ساکنان ۱۸ سال و بالاتر شهر شیراز پرداخت و به این نتیجه رسید که: تفاوت معناداری بین میزان اعتماد به جناح‌های سیاسی با توجه به میزان استفاده از رادیوهای داخلی، تلویزیون داخلی و مجلات و نشریات و جهت‌گیری سیاسی وجود دارد. استفاده بیشتر از رسانه‌های داخلی با اعتماد بیشتر به احزاب همراه بوده است و افراد با جهت‌گیری اصول‌گرایانه اعتماد بیشتری به احزاب داشتند. بین میزان اعتماد به جناح‌های سیاسی با توجه به میزان استفاده از ماهواره، اینترنت و رادیوهای فارسی زبان خارج از کشور تفاوت معناداری وجود ندارد؛ ولی بین میزان اعتماد به احزاب و متغیرهای مدت عضویت در شبکه‌های اجتماعی و میزان آگاهی از احزاب به ترتیب رابطه معکوس و مستقیم معناداری وجود دارد. «گابریلت» (۲۰۱۵) (Gabrialt)، در تحقیقات افکار عمومی، تنها توجه اندکی به تاثیر جهت‌گیری‌های ارزشی بر اعتماد عمومی و اعتماد به کارآمدی نظام سیاسی شده است. درحالی که مفاهیم جهت‌گیری‌های ماتریالیستی و پساماتریالیستی به‌طور گسترده مورد مطالعه قرار گرفته است. تاثیر جهت‌گیری‌های ارزشی (مانند دینداری، سکولاریسم، برابری‌گرایی و آزادی‌خواهی) تقریباً به‌طور کامل نادیده گرفته شده است. «موسسه تحقیقات مسیحیت» (۲۰۱۴) (Christian Reseach Association)، در مطالعه خود با هدف بررسی دین و اعتماد سیاسی: سرمایه اجتماعی و مذهب در استرالیا، معاصر، نشان داد: هرچند که امروزه نقش کلیساها در ایجاد اعتماد سیاسی به اندازه گذشته نیست، ولی با ایجاد و ترویج آشنایی بین افراد و وحدت فکری بین آنان، قطعاً می‌تواند در افزایش مردم به یکدیگر و نهادهای سیاسی موثر بود. «بریتزر» (۲۰۰۲) (Bretzer)، در مطالعه خود با هدف بررسی تبیین رابطه بین اعتماد سیاسی و سرمایه اجتماعی نتیجه گرفت: ۱. هرچه افراد بیشتر عضو فعال انجمن‌ها باشند، اعتماد سیاسی بیشتری دارند. ۲. هرچه اعتماد افقی

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۷۷

(اعتماد بین افراد هم‌رتبه) بالاتر باشد، اعتماد سیاسی هم بالاتر می‌رود. ۳. هرچه روحیه مدنی بین مردم بیشتر باشد، اعتماد سیاسی آن‌ها هم بیشتر است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه با استفاده از روش تحقیق پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه شهروندان استان آذربایجان غربی اعم از زن و مرد (شهری و روستایی) می‌باشند که سن بالای ۱۸ سال دارند و براساس آخرین اطلاعات و آمار سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان آذربایجان غربی، به تعداد ۲,۲۸۴,۳۵۹ (دو میلیون و دویست و هشتاد و چهار هزار و سیصد و پنجاه و نه) نفر می‌باشند. نمونه‌گیری پژوهش با استفاده از شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده می‌باشد که جهت تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۸۴ نفر انتخاب گردید. از روش‌های پیمایشی و اسنادی جهت گردآوری داده‌ها استفاده گردید. در بخش پیمایشی با بهره‌گیری از مطالعات تجربی از تکنیک مصاحبه کتبی (پرسشنامه) به‌عنوان مهم‌ترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات و در زمینه مطالعات اسنادی نیز شیوه‌های جمع‌آوری اطلاعات (کتابخانه‌ای) و تکنیک‌های تحلیل اسنادی از جمله: تکنیک مشاهده اسنادی، شیوه‌های مآخذیابی؛ مطالعه و بررسی کتب، اسناد، مدارک و سایر منابع لازم؛ فیش‌برداری، باتوجه به اطلاعات و صداقت اسناد و مدارک مورد استفاده قرار گرفت.

در تحقیق حاضر، جهت سنجش متغیرها از طیف لیکرت استفاده شده است. براساس این طیف، موضوع کلی به معرف‌های جزئی‌تر تجزیه شده و هرکدام به‌صورت گویه‌ای به‌جهت‌گیری مشخصی نسبت به آن موضوع درمی‌آیند. این گویه‌ها که به‌صورت محرک برای پاسخگو ارایه می‌شوند، جواب‌های (عکس‌العمل‌های) متفاوتی را در پاسخگویان ایجاد می‌کنند. برای سنجش اعتماد سیاسی (به‌عنوان متغیر وابسته) تعداد ۱۱ گویه؛ برای سنجش متغیرهای مستقل تحقیق شامل: ۱. متغیر اعتماد اجتماعی تعداد ۷ گویه؛ ۲. متغیر مشارکت سیاسی تعداد ۶ گویه؛ ۳. متغیر مشارکت و رهبری مدنی تعداد ۶ گویه؛ ۴. متغیر پیوندهای اجتماعی غیررسمی تعداد ۷ گویه؛ ۵. متغیر بخشش و روحیه داوطلبی تعداد ۶ گویه؛ ۶. متغیر مشارکت مذهبی تعداد ۶ گویه؛ ۷. متغیر عدالت در مشارکت مدنی تعداد ۶ گویه؛ ۸. متغیر تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها تعداد ۶ گویه، طراحی و بااستفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت (خیلی مخالفم، مخالفم، تاحدودی، موافقم و خیلی موافقم) مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت. برای تحلیل داده‌های گردآوری شده از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است.

۴. یافته‌های پژوهش

۱.۴ توزیع و توصیف آماری متغیرهای تحقیق

بر مبنای نیاز به تنظیم و ترسیم فراوانی متغیرهای زمینه‌ای (یعنی: جنسیت و میزان تحصیلات)، و باتوجه به خروجی ناشی از آمار توصیفی داده‌های تحقیق جدول ذیل نشان داده می‌شود:

جدول ۲. توزیع و توصیف آماری متغیرهای زمینه‌ای

گزینه	نام متغیر	فراوانی	درصد
جنسیت	زن	177	46.1
	مرد	207	53.9
تحصیلات	زیردیپلم	38	9.9
	دیپلم	81	21.1
	لیسانس	101	26.3
	فوق‌لیسانس	90	23.4
	دکتر	74	19.3

باتوجه به جدول فوق برای ۳۸۴ نفر از پاسخگویان، می‌توان گفت:

- * بیشترین توزیع متغیرهای زمینه‌ای مربوط به جنسیت مربوط به گزینه «مرد» (53.9 درصد) و کمترین توزیع مربوط به گزینه «زن» (46.1 درصد) است.

- * بیشترین توزیع متغیرهای زمینه‌ای مربوط به تحصیلات مربوط به گزینه «لیسانس» (26.3 درصد) و کمترین توزیع مربوط به گزینه «زیردیپلم» (9.9 درصد) است.

باتوجه به وضعیت پاسخگوی حجم نمونه آماری به گویه‌های مربوط به متغیرهای اصلی تحقیق، جدول زیر ارایه می‌گردد:

جدول ۳. ترسیم نیمرخ پاسخگویی به گویه‌های متغیرهای اصلی تحقیق

متغیرهای اصلی تحقیق		تعداد گویه‌ها	کاملاً موافقم	مواقفم	تا حدودی	مخالقم	کاملاً مخالفم
متغیرهای مستقل	اعتماد اجتماعی	۷	۸	۱۳۱	۱۹۷	۴۵	۲

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۷۹

متغیرهای اصلی تحقیق	تعداد گویه‌ها	کاملاً موافقم	مواقفم	تا حدودی	مخالقم	کاملاً مخالفم
مشارکت سیاسی	۶	۸	۳۴	۱۵۱	۳۴	۶
	۶	۱۸	۱۸۰	۱۶۲	۱۷	۷
	۷	۲۴	۱۵۴	۱۶۸	۳۴	۴
	۶	۱۳	۱۲۷	۲۱۱	۲۴	۹
	۶	۱۸	۱۹۷	۱۰۰	۳۳	۳۶
	۶	۲۰	۱۳۴	۱۸۸	۴۲	۰
	۶	۳۹	۲۱۱	۱۲۶	۸	۰
متغیر وابسته	۱۱	۲۰	۸۶	۱۰۱	۱۱۸	۵۹

باتوجه به ترسیم نیمرخ یا پروفایل مربوط به پاسخگویی به گویه‌های متغیرهای تحقیق می‌توان گفت:

- تعداد موافقت خیلی بیشتری نسبت به گویه‌های متغیرها مشاهده می‌گردد.
- تعداد مخالفت خیلی کمتری نسبت به گویه‌های متغیرها مشاهده می‌گردد.
- تعداد بی نظری نسبتاً بیشتری نسبت به گویه‌های متغیرها مشاهده می‌گردد.

۲.۴ تحلیل پایایی (اعتماد) گویه‌های مربوط به متغیرهای اصلی تحقیق

باتوجه به مدل آلفای کرونباخ، آماره تحلیل روایی یا پایایی گویه‌های مربوط به متغیرهای اصلی تحقیق به شرح جدول ذیل نشان داده می‌شود:

جدول ۴. آماره تحلیل پایایی گویه‌های مربوط به متغیرهای اصلی تحقیق

وضعیت پایایی	آلفای کرونباخ	تعداد گویه‌ها	متغیرهای اصلی پژوهش	میانگین مستقیم
قبول	۰.۷۲	۷	اعتماد اجتماعی	
قبول	۰.۷۳	۶	مشارکت سیاسی	
قبول	۰.۷۵	۶	مشارکت مدنی	
قبول	۰.۸۴	۷	پیوندهای اجتماعی غیررسمی	
قبول	۰.۷۹	۶	بخشش و روحیه داوطلبی	

اعتماد سیاسی	تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها	مشارکت مدنی	مشارکت مذهبی	بخشش و روحیه داوطلبی	پیوندهای اجتماعی غیررسمی	مشارکت مدنی	مشارکت سیاسی	اعتماد اجتماعی	نام متغیرها/ وضعیت آماره
384	384	384	384	384	384	384	384	384	تعداد حجم نمونه
.310**	.444**	.424**	.184**	.438**	1	.122*	.302**	.099	ضریب پیرسون
.000	.000	.000	.000	.000		.017	.000	.052	ضریب معناداری
.489**	.468**	.586**	.322**	1	.438**	.159**	.385**	.107*	ضریب پیرسون
.000	.000	.000	.000		.000	.002	.000	.036	ضریب معناداری
.336**	.049	.229**	1	.322**	.184**	.066	.234**	.112*	ضریب پیرسون
.000	.335	.000		.000	.000	.199	.000	.028	ضریب معناداری
.544**	.507**	1	.229**	.586**	.424**	.129*	.382**	.159**	ضریب پیرسون
.000	.000		.000	.000	.000	.012	.000	.002	ضریب معناداری
.261**	1	.507**	.049	.468**	.444**	.100	.228**	.092	ضریب پیرسون
.000		.000	.335	.000	.000	.051	.000	.071	ضریب معناداری
1	.261**	.544**	.336**	.489**	.310**	.152**	.406**	.192**	ضریب پیرسون
	.000	.000	.000	.000	.000	.003	.000	.000	ضریب معناداری

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که با توجه به سطح معناداری به دست آمده برای تمامی متغیرهای مستقل تحقیق که برابر با (۰/۰۰۰) است، می‌توان نتیجه گرفت که کلیه مولفه‌های مربوط به متغیر مستقل بر اعتماد سیاسی (متغیر وابسته) تاثیر دارد و بنابراین بین کلیه متغیرهای مستقل (مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با متغیر وابسته (اعتماد سیاسی) رابطه معناداری وجود دارد؛ بنابراین فرضیه‌ها پذیرفته می‌شود.

۴.۴ آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه

بر مبنای فرضیه چندمتغیره تحقیق می‌توان با استفاده از آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه، به آزمون فرضیه تحقیق پرداخت. برای نیکویی سنجش مدل رگرسیونی عوامل موثر (V/X) بر متغیر وابسته (Y)، از آزمون تشخیص‌های هم خطی (Collinearity Diagnostics Statistics)، استفاده شده است. در واقع این آزمون‌ها، وضعیتی را نشان می‌دهند که در آن آیا یک متغیر مستقل تابعی

خطی از سایر متغیرهای مستقل در معادله خط رگرسیون هستند یا نه؟ اگر هم خطی در رگرسیون بالا باشد، این بدان معناست که بین متغیرهای مستقل همبستگی بالایی وجود دارد و ممکن است با وجود بالا بودن مجذور R^2 مدل دارای اعتبار بالایی نباشد. به عبارت دیگر با وجود آن که مدل خوب به نظر می‌رسد، ولی دارای متغیرهای مستقل معناداری نمی‌باشد.

تامین اعتبار تحلیل رگرسیون (نیکویی برازش مدل رگرسیون چندگانه) در جدول ذیل نشان

داده می‌شود:

جدول ۶. خلاصه مدل و ضرایب مدل رگرسیون عوامل موثر بر متغیر وابسته

Durbin-Watson	آماره‌های تشخیص‌های هم‌خطی Collinearity Diagnostics Statistics		مدل رگرسیونی	
	VIF	Tolerance		
1.519	1.055	.948	اعتماد اجتماعی	۱
	1.288	.776	مشارکت سیاسی	۲
	1.031	.970	مشارکت مدنی	۳
	1.422	.703	پیوندهای اجتماعی غیررسمی	۴
	1.857	.539	بخشش و روحیه داوطلبی	۵
	1.169	.856	مشارکت مذهبی	۶
	1.820	.550	عدالت در مشارکت مدنی	۷
	1.565	.639	تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها	۸

باتوجه به خروجی آزمون دوربین-واتسون که برابر با ۱.۵۱۹ می‌باشد (مقدار قابل قبول بین ۱.۵ تا ۲.۵) می‌توان بیان نمود که انجام آزمون رگرسیون چندگانه برای فرضیه‌های این تحقیق از حیث آماری مشکلی ندارد.

فرضیه چندمتغیره (با هدف آزمون تحلیل رگرسیون چندگانه) به شرح زیر می‌باشد:

- * به نظر می‌رسد اعتماد سیاسی (متغیر وابسته) در استان آذربایجان غربی می‌توان بستگی داشته باشد با (متغیرهای اصلی تحقیق): ۱. اعتماد اجتماعی؛ ۲. مشارکت سیاسی؛ ۳. مشارکت مدنی؛ ۴. پیوندهای اجتماعی غیررسمی؛ ۵. بخشش و روحیه داوطلبی؛ ۶. مشارکت مذهبی؛ ۷. عدالت در مشارکت مدنی و ۸. تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها.

خلاصه مدل رگرسیونی (وزن عوامل موثر بر متغیر وابسته) به شرح جدول ذیل

قابل مشاهده است:

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۸۳

جدول ۷. خلاصه مدل رگرسیونی عوامل موثر (V/X) بر متغیر وابسته (Y)

Durbin-Watson	Change Statistics			Std. Error of the Estimate	Adjusted R Square	R Square	R رگرسیون	Model
	Sig. F Change	F Change	R Square Change					
	.000	22.951	.027	.32822	.563	.567	.761 ^d	۴
1.519	.000	31.822	.404	.82264	.392	.404	.636 ^a	۱
a. تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها؛ مشارکت مذهبی؛ مشارکت مدنی؛ اعتماد اجتماعی؛ مشارکت سیاسی؛ پیوندهای اجتماعی غیررسمی؛ عدالت در مشارکت مدنی؛ بخشش و روحیه داوطلبی								
Y. اعتماد سیاسی								

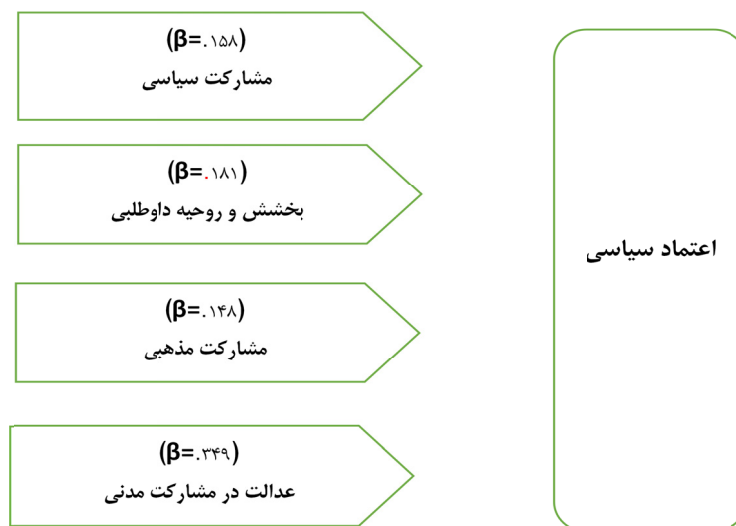
طبق جدول خلاصه مدل رگرسیون بیش از نیمی (۴۰ درصد) از تغییرات متغیر وابسته، در سطح معناداری قابل قبول، مربوط به این مدل می‌باشد و الباقی تغییرات متغیر وابسته، به تاثیرات ناشی از روابط بین این متغیرها و یا روابط با سایر متغیرهای مستقل که در این معادله وارد نشده‌اند، بستگی دارد.

نتایج آزمون فرضیه چندمتغیره (اثر عوامل موثر بر متغیر وابسته) به شرح جدول ذیل قابل مشاهده است:

جدول ۸. ضرایب مدل رگرسیونی عوامل موثر (V/X) بر متغیر وابسته (Y)

سطح معناداری	آزمون t	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		مدل
		Beta	Std. Error	B	
.000	-4.121		.458	-1.889	(Constant)
.001	3.492	.158	.070	.245	مشارکت سیاسی
.001	3.325	.181	.083	.275	بخشش و روحیه داوطلبی
.001	3.441	.148	.044	.152	مشارکت مذهبی
.000	6.484	.349	.085	.549	عدالت در مشارکت مدنی
a. اعتماد سیاسی					

باتوجه به جدول فوق، مدل تحقیق به شرح زیر ترسیم می‌گردد:

تصویر ۱. مدل تجربی تحقیق (در چارچوب فرضیه چندمتغیری تحقیق)

طبق جدول ضرایب مدل رگرسیونی و مدل تجربی تحقیق (در چارچوب فرضیه چندمتغیره پژوهش (تصویر فوق): اعتماد سیاسی در استان آذربایجان غربی بستگی دارد به:

- افزایش ۱۶ درصدی مشارکت سیاسی؛
- افزایش ۱۸ درصدی بخشش و روحیه داوطلبی؛
- افزایش ۱۵ درصدی مشارکت مذهبی و
- افزایش ۳۵ درصدی عدالت در مشارکت مدنی.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

سرمایه اجتماعی باعث تقویت مشارکتهای مدنی و سیاسی و به‌موازات آن کمک به همبستگی بیشتر ملی می‌شود. بر این اساس علما و دانشمندان علوم سیاسی و علوم اجتماعی بر اهمیت سرمایه اجتماعی در حفظ انسجام اجتماعی تاکید دارند. این موضوع در اندیشه بسیاری از تئوری‌پردازان حایز اهمیت است. «پاتنام» با به‌کارگیری مفهوم سرمایه اجتماعی می‌خواست تفاوت‌های موجود در التزام شهروندی را با وضوح بیشتری به نمایش درآورد (پاتنام، ۱۴۰۰). «بورديو» علاقمند به مساله دوام طبقه اجتماعی و دیگر انواع تعدی در مساله بی‌عدالتی بود. وی سرمایه اجتماعی را سرمایه، ارتباطات اجتماعی که در صورت لزوم حمایت‌های مفید را

ایجاد می‌کند تعریف نمود و معتقد بود: سرمایه اجتماعی از مجموع منابع فیزیکی در دسترس فرد یا گروهی که دارای شبکه نسبتاً بادوامی از ارتباطات نهادینه شده با آشنایی‌های دوجانبه محترم هستند، می‌باشد (بورديو و اکوانت، ۲۰۲۰). علاقه «کلمن» به سرمایه اجتماعی ناشی از کوشش‌های وی در تشریح ارتباطات فی‌مابین نابرابری اجتماعی و توفیقات در تحصیلات است. وی، اعتماد و تعهد را لازمه سرمایه اجتماعی یک گروه می‌داند. به‌نظر او، سرمایه اجتماعی ترکیبی از ساختارهای اجتماعی مانند اشکال سرمایه مولد است و بدون آن نیل به برخی از اهداف میسر نیست. وی بر سودمندی سرمایه اجتماعی به‌عنوان منبعی برای همکاری، روابط دوجانبه و توسعه اجتماعی تأکید می‌ورزد. به‌نظر وی، عواملی چون کمک، ایدئولوژی، اطلاعات و هنجارها به ایجاد و گسترش سرمایه اجتماعی کمک می‌کنند (کلمن، ۱۳۹۷).

در قلمرو سیاسی، شیوه‌های حکومت و سیاست‌ورزی در دنیای امروز به‌گونه‌ای است که اعتماد شهروندان به حاکمان و نظام سیاسی را ضروری ساخته است. «دوژوونه» معتقد است اجتماع به‌معنای «نهادمند ساختن اعتماد» است و کارکرد بایسته اقتدارهای همگانی همان افزودن اعتماد متقابل، در دل کل جامعه است (هانتینگتون، ۱۴۰۰). «دال» (Dahl) بر این نظر است که به سه دلیل، اعتماد دموکراسی را تسهیل می‌کند و بی‌اعتمادی استبداد را. نخست این که اعتماد ارتباط متقابل را که برای رژیم دموکراتیک حیاتی است، افزایش می‌دهد؛ دوم این که امکان ایجاد سازمان‌هایی را فراهم می‌کند که شهروندان به‌واسطه آن‌ها به اهداف خود دست می‌یابند و سوم تضادها، تهدیدآمیزند و بنابراین دموکراسی در بین افرادی که به هم اعتماد ندارند، به مخاطره می‌افتد (سردارنیا؛ قدرتی و اسلام، ۱۳۹۸). به‌نظر «نیوتن» کارآمدی نهادهای سیاسی و اجتماعی، واسطه‌ای بین اعتماد اجتماعی افراد و اعتماد سیاسی آن‌هاست. اعتماد اجتماعی فرد، به ایجاد روابط همکارانه اجتماعی که اساس شکل‌گیری سازمان‌های سیاسی اجتماعی کارآمد است، کمک می‌کند (فرایندی از بالا به پایین). به‌نظر وی سازمان‌های سیاسی - اجتماعی کارآمد، به ایجاد دولت کارآمد و مشروع، یاری می‌رساند که این خود به شکل‌گیری شرایط اجتماعی مناسب برای سرمایه اجتماعی بالا و جامعه مدنی توسعه‌یافته کمک می‌کند (فرایندی از بالا به پایین). اعتماد سیاسی فردی نیز به ایجاد نهادهای کارآمد سیاسی می‌انجامد که این نیز به‌نوبه خود به بهبود عملکرد دولت، منجر شده و موجب شکل‌گیری سرمایه سیاسی و شرایط رشد جامعه مدنی می‌شود (فرایندی از بالا به پایین و برعکس). بنابراین سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی توسعه‌یافته، امکان ایجاد دولت مفید را فراهم می‌کنند و دولت کارآمد به بقای سرمایه اجتماعی و شرایط جامعه مدنی، مدد می‌رساند. نیوتن رابطه بین سرمایه اجتماعی و سرمایه

سیاسی را رابطه‌ای الزاماً نزدیک و متقارن نمی‌داند. به نظر او سطوح بالای اعتماد اجتماعی می‌تواند با سطوح بالای اعتماد سیاسی همراه باشد اما ضرورتاً این‌گونه نیست. تصور یک دولت خوب بدون بنیادهای محکمی چون نهادهای کارآمد عمومی و خصوصی مشکل است (نیوتن، ۲۰۱۱) (Newton).

در مقاله حاضر با استناد به یافته‌های آماری و براساس تئوری‌های تبیین‌کننده متغیرهای اصلی تحقیق یعنی تئوری پاتنام، کلمن، بوردو، فوکویاما و اندیشمندان دیگر؛ ملاحظه گردید که نتایج مقاله حاضر با نظریه‌های اندیشمندان مذکور مطابقت دارد. بنابراین می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود که هر چه میزان سرمایه اجتماعی در بین شهروندان استان آذربایجان غربی افزایش پیدا کند، به همان نسبت میزان اعتماد سیاسی ایشان بیشتر شده و به موازات آن میزان مشارکت‌های مدنی و اجتماعی مردم نیز افزایش خواهد یافت.

باتوجه به فرضیه شماره ۱ مبنی بر: بین اعتماد اجتماعی (از مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات و پیشینه‌های مربوط به خانباشی، ۱۳۹۰؛ باقری؛ حسین‌زاده و شجاعی، ۱۳۹۷ و رضایی؛ آذین و جعفری‌نژاد، ۱۳۹۶؛ کیانی‌نژاد، ۱۳۹۲ مطابقت دارد. باتوجه به فرضیه شماره ۲ مبنی بر: بین مشارکت سیاسی (از مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات باقری؛ حسین‌زاده و شجاعی، ۱۳۹۷؛ فرجی اینانلو، ۱۳۹۶۵ مطابقت دارد. باتوجه به فرضیه شماره ۳ مبنی بر: بین مشارکت مدنی (از مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات و پیشینه‌های مربوط به سردارنیا؛ قدرتی و اسلام، ۱۳۹۸؛ مرادی، ۱۳۹۶؛ زاهدی و خانباشی، ۱۳۹۱؛ باقری؛ حسین‌زاده و شجاعی، ۱۳۹۷؛ عزیزیان، ۱۳۹۵ مطابقت دارد. باتوجه به فرضیه شماره ۴ مبنی بر: بین پیوندهای اجتماعی غیررسمی (از مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات و پیشینه‌های مربوط به غفاری‌نوین، ۱۳۹۵؛ نجف‌پور و تدین‌راد، ۱۴۰۰ مطابقت دارد. باتوجه به فرضیه شماره ۵ مبنی بر: بین بخشش و روحیه داوطلبی (از مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات و پیشینه‌های مربوط به غفاری‌نوین، ۱۳۹۵؛ باقری؛ حسین‌زاده و شجاعی، ۱۳۹۷ مطابقت دارد. باتوجه به فرضیه شماره ۶ مبنی بر: بین مشارکت مذهبی (از مولفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات و پیشینه‌های مربوط به

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۸۷

ردادی، ۱۴۰۰؛ فهندژسعدی، ۱۴۰۱؛ موسسه تحقیقات مسیحیت مطابقت دارد. باتوجه به فرضیه شماره ۷ مبنی بر: بین عدالت در مشارکت مدنی (از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات و پیشینه‌های مربوط به معصومی‌راد و شهبازی، ۱۳۹۹؛ سردارنیا؛ قدرتی و اسلام، ۱۳۹۸؛ مرادی، ۱۳۹۶؛ زاهدی و خانباشی، ۱۳۹۱؛ مرادی، ۱۳۹۶ مطابقت دارد. باتوجه به فرضیه شماره ۸ مبنی بر: بین تنوع معاشرت‌ها و دوستی‌ها (از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی) با اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد، می‌توان گفت: این فرضیه با مطالعات و پیشینه‌های مربوط به باقری؛ حسین‌زاده و شجاعی، ۱۳۹۷؛ رویایی و کاوسی، ۱۳۸۷ مطابقت دارد.

باتوجه به یافته‌ها و نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر ارایه می‌گردد:

- پیشنهاد می‌گردد موضوع اعتماد اجتماعی و نقش آن در افزایش اعتماد سیاسی، مطالعه مستقلی انجام پذیرد.
- پیشنهاد می‌گردد موضوع پیوندهای اجتماعی غیررسمی که نقشی حیاتی و سازنده در افزایش اعتماد سیاسی شهروندان دارد، مورد مطالعه قرار گیرد.
- باتوجه به اینکه یکی از نتایج مهم اعتماد سیاسی، میزان بالای مشارکت‌های مدنی و اجتماعی شهروندان می‌باشد، این موضوع مورد توجه جدی قرار گرفته و درخصوص افزایش این مشارکت مطالعاتی صورت پذیرد.
- هر قدر شهروندان اعتماد سیاسی و اجتماعی بالاتری داشته باشند به همان نسبت، بخشش و روحیه داوطلبی بالاتری هم خواهند داشت. بنابراین پیشنهاد می‌گردد که مولفه بخشش و روحیه داوطلبی مورد سنجش قرار گرفته و راه‌های ارتقای آن پیشنهاد گردد.
- مسلماً بین مشارکت مذهبی با میزان اعتماد سیاسی رابطه معناداری وجود دارد و بنابراین برای بررسی ریشه‌های افزایش این مشارکت مطالعات و بررسی‌های عمیقی لازم است انجام پذیرد.
- از عمده دغدغه‌های شهروندان می‌توان به موضوعاتی مثل: حل مشکل بیکاری؛ رسیدگی به امور مسکن خانواده‌ها؛ تلاش برای کاهش تورم؛ اولویت قرار دادن رفاه و آسایش مردم؛ افزایش درآمد مردم؛ رفع تبعیض؛ کم نمودن فاصله طبقاتی، اشاره نمود که قطعاً در میزان اعتماد سیاسی ایشان تاثیرگذار می‌باشد. باتوجه به این امر پیشنهاد می‌گردد تاثیر این متغیرها بر اعتماد سیاسی مورد مطالعه جدی و اساسی قرار گیرد.

- از مباحث تاثیرگذار در میزان اعتماد سیاسی شهروندان می‌توان به: شفاف‌سازی و آرایه عملکرد درست مسئولین؛ توجه به پاکدستی مدیران؛ صداقت در انجام امور و بیانات (روراست بودن)؛ صادق بودن با مردم؛ پرهیز از تجمل‌گرایی؛ مردم‌داری و مردمی بودن می‌باشد. لذا مبرهن است که پیدا نمودن راهکارهایی برای رسیدن به این موارد نیازمند مطالعه‌ای جدی در این خصوص می‌باشد.
- از جمله موارد حساسی که شهروندان با نگاه تیزبین خود آن‌ها را رصد می‌کنند مباحثی همچون: انتصاب براساس اصل شایسته‌سالاری؛ پرهیز از طایفه‌گرایی؛ مبنا قرار دادن عدالت در امور؛ مبارزه با فساد و رانت؛ تخصص‌گرایی و توجه به مشورت با متخصصان و کارشناسان در اداره امور می‌باشد که قطعاً بود و نبود این موارد در میزان اعتماد ایشان به سیستم تاثیرگذار می‌باشد. لذا به نظر می‌رسد این موارد در مطالعه‌ای جدی به بوته سنجش گذاشته شود.
- از جمله غدغه‌های شهروندان استان آذربایجان غربی، ایجاد ثبات اقتصادی؛ آرایه برنامه‌هایی برای کشاورزی و باغداری؛ توجه به پتانسیل‌های سرمایه‌گذاری؛ توجه به گردشگری؛ ورزش‌گرایی؛ حل مشکلات شهری؛ توجه به مبلمان شهری می‌باشد. لزوم توجه جدی به این نکات می‌تواند در ازدیاد اعتماد شهروندان تاثیرگذار باشد. لذا پیشنهاد می‌گردد مطالعه در این خصوص مورد امعان نظر جدی مسئولین امر باشد.

کتاب‌نامه

- اصغری، حرمت و اسدی، اسماعیل (۱۳۹۲). «تاثیر پاسخ‌گویی بر اعتماد عمومی و اعتماد سیاسی (مورد مطالعه: سازمان‌های دولتی ایران)». فصلنامه رسالت مدیریت دولتی. ۴ (۹-۱۰). ۵۳-۷۵.
- افشانی، سیدعلیرضا و شیرینی، حمیده (۱۳۹۸). سرمایه اجتماعی از نظریه تا سنجش. تهران: اندیشه احسان.
- اکبری‌تبار، علی‌اکبر (۱۳۹۶). «عوامل و سرمایه اجتماعی مجازی ایرانیان». رساله دکترای رشته رفاه اجتماعی. استاد راهنما جعفر هزارجریبی. اساتید مشاور علی‌ساعی و محمدسعید ذکایی. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.
- باقری، معصومه؛ حسین‌زاده، علی‌حسین و شجاعی، حسن (۱۳۹۷). «بررسی تاثیر ابعاد سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، احساس بی‌قدرتی، وفاق اجتماعی، پیوند اجتماعی) بر مشارکت سیاسی زنان استان خوزستان (مطالعه موردی: شهر اهواز)». فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق). ۱۲ (۳). ۲۹-۶۲.

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدرپور و دیگران) ۸۹

پاتنام، رابرت (۱۴۰۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی (سرمایه اجتماعی و سنت‌های مدنی در ایتالیای مدرن). ترجمه محمدتقی دلفروز. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

جهانگیری، جهانگیر و ابوترابی‌زارچی، فاطمه (۱۳۹۱). «تحلیل عوامل مرتبط با اعتماد سیاسی دانشجویان (پیمایشی در میان دانشجویان دانشگاه شیراز)». دوفصلنامه علمی- پژوهشی دانش سیاسی. سال ۸ (۲). ۲۶-۵.

حاجی‌زاده، حمدالله (۱۳۹۷). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و نگرش به دموکراسی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه تهران)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی. استاد راهنما ابوالفضل ذوالفقاری. تهران: دانشگاه شاهد.

خانباشی، محمد (۱۳۹۰ الف). «الگوی برای سنجش عوامل راهبردی محیطی تاثیرگذار بر اعتماد عمومی (چارچوبی نظام‌مند برای تحلیل عوامل تاثیرگذار بر اعتماد سیاسی)». رساله دکتری مدیریت دولتی گرایش مدیریت منابع انسانی. استاد راهنما شمس‌السادات زاهدی. استاد مشاور مهدی الوانی و وجه‌الله قربانی‌زاده. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

خانباشی، محمد (۱۳۹۰ ب). «تاثیر عوامل اقتصادی بر سطح اعتماد سیاسی». فصلنامه راهبرد. سال بیستم. ۶۱. ۳۱۵-۲۷۷.

خوش‌فر، غلامرضا و دیگران (۱۳۹۸). «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان (مورد مطالعه: شهر گرگان)». پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر. ۸ (۱۴). ۲۷-۵۲.

ردادی، محسن، (۱۴۰۰). نظریه اعتماد سیاسی با تاکید بر گفتمان اسلامی. تهران: دانشگاه امام صادق. روحانی، محسن و دیگران (۱۴۰۱). «نقش صداوسیما در تقویت اعتماد سیاسی». فصلنامه علمی و سایل ارتباط جمعی رسانه. ۳۳ (۲). ۲۸-۵.

رویایی، رمضانعلی و کاوسی، اسماعیل (۱۳۸۷). «طراحی و تدوین الگوی اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی». آینده‌پژوهی مدیریت. ۷۶. ۱۵-۲۹.

زاهدی، شمس‌السادات و خانباشی، محمد (۱۳۹۰). «از اعتماد عمومی تا اعتماد سیاسی». پژوهش‌های مدیریت در ایران. ۱۵ (۴). ۷۳-۹۷.

سردارنیا، خلیل‌اله؛ قدرتی، حسین و اسلام، علیرضا (۱۳۹۸). «تاثیر حکمرانی خوب و سرمایه اجتماعی بر اعتماد سیاسی: مطالعه موردی: شهرهای مشهد و سبزوار». پژوهشنامه علوم سیاسی. ۵ (۱). ۱۳۵-۱۶۵.

شارع‌پور، محمود (۱۳۸۷). «روند جهانی در سنجش سرمایه اجتماعی: اثرپذیری از حوزه سیاست اجتماعی- گذاری». فرایند مدیریت و توسعه. ۶۸ و ۶۹. ۵-۲۹.

عزیزیان، امید (۱۳۹۵). «نقش سرمایه اجتماعی در پیشبرد توسعه سیاسی (مطالعه موردی استان کردستان ایران بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی. استاد راهنما مسعود اخوان‌کاظمی. استاد مشاور بهرام نصراللهی‌زاده. کرمانشاه: دانشگاه رازی.

غفاری‌نوبین، شیرین (۱۳۹۵). «بررسی اعتماد سیاسی و عوامل موثر بر آن». پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته پژوهش علوم اجتماعی. استاد راهنما محمدامین قانع‌راد و استاد مشاور منصوره اعظم‌آزاده. تهران: دانشگاه الزهراء.

فرجی‌اینالو، مجتبی (۱۳۹۵). «بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی در توسعه مشارکت سیاسی (مطالعه موردی افراد ۱۸-۶۵ سال شهر قزوین)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی. استاد راهنما محمدرحیم عیوضی. استاد مشاور قربانعلی قربان‌زاده. تهران: دانشگاه بین‌المللی امام خمینی.

فهندژسعدی، سیده‌معصومه (۱۴۰۱). «تاثیر دینداری بر اعتماد سیاسی در جمهوری اسلامی ایران». پژوهشنامه تاریخ سیاست و رسانه. ۲ (۱۸). ۱۰۵-۱۲۸.

فوکویاما، فرانسیس (۱۴۰۰). پایان‌نظم. ترجمه غلامعباس توسلی. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

کلمن، رابرت (۱۳۹۷). بنیادهای نظریه اجتماعی. ترجمه منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.

کیانی‌نژاد، امین (۱۳۹۲). «عوامل موثر بر اعتماد اجتماعی شهروندان به نهادهای جامعه‌پذیری سیاسی». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما محمدرضا طالبان. تهران: پژوهشکده امام خمینی (ره).

مرادی، سالار (۱۳۹۶). «عوامل موثر بر اعتماد سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی (مطالعه موردی: استان کردستان)». رساله دکتری رشته علوم سیاسی گرایش مسایل ایران. استاد راهنما ابوالفضل دلاوری. استاد مشاور حشمت‌الله فلاحت‌پیشه و مصطفی کواکبیان. تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

نجف‌پور، سارا و تدین‌راد، علی (۱۴۰۰). «رابطه تحرک اجتماعی و سطح تحصیلات با اعتماد سیاسی (مورد مطالعه شهروندان شهر اهواز)». دوفصلنامه علمی دانش سیاسی. ۱۸ (۱). ۲۷۹-۳۰۶.

وزارت کشور (۱۴۰۰). «بررسی وضعیت مشارکت شهروندان استان آذربایجان غربی در انتخابات مجلس شورای اسلامی از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹». تهران: وزارت کشور.

هانتینگتون، ساموئل (۱۴۰۰). سامان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی. مترجم محسن ثلاثی. تهران: نشر علم.

Bain, K. & Hicks, N. (1998). "Building social capital and reaching out to excluded groups: The challenge of partnerships". In Paper presented at CELAM meeting on The Struggle against Poverty towards the Turn of the Millennium. Washington D.C.

Bourdieu, P. & Acquist, I. (2020). An Invitation to Reflexive Sociology. Chicago: University of Chicago Press.

Bretzer, N. (2002). "How Can Institution Better Explain Political Trust Than Capital Do?" PHD Theses. Sweden: University of Gothenburg.

Christian Research Association (2014). Social Capital and Religion in Contemporary Australia. Australia: Christian Research Association.

Fukuyama, F (2015), Trust: The Social Virtuous and the Creation of Prosperity; New York; The Free Press.

سنجش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی شهروندان ... (بهنام حیدریپور و دیگران) ۹۱

- Gabriel, O.W. (2015). Political efficacy and trust. Oxford university press.
- Gamson, W. (2010). Power and discontent. Homewood: Dorsey Press.
- Hetherington, M.J. (1998). "The Political Relevance of Political Trust". American Political Science Review. 92 (4). 791- 808.
- Krishna, A. & Shrader, E. (2020). Social Capital and Poverty Reduction. The World Bank.
- Larson, L. (2007). "Public Trust in the PR Industry and its Actors". Journal of Communication Management. 11 (3). 222- 234.
- Mirfardi, A. (2022). "The Role of Political and Media Factors in Trust in Political Fractions in Shiraz city". Research Letter of Political Science. 17 (3). 195-225.
- Newton, K. (2011). "Trust, Social Capital, Civil Society and Democracy". International Political Science Review. 22 (2). 121- 128.
- Portes, A. (1998). "Social Capital: Its Original and Applications in Modern Sociology". Annual Review of Sociology. 1. 1- 24.
- Sabine, T, Koeszegi, T. (2004). "Trust- Building Strategies in Inter-Organizational Negotiations". Journal of Managerial Psychology. 19 (6). 640- 660.
- Uslaner, E. (2022). The moral foundations of trust. Cambridge: Cambridge University Press.